

Навремено планирање

MACEDONIAN | ENGLISH

Овој лист за помош ги разгледува начините за планирање однапред и ги наведува лицата и организациите што може да помогнат.

Деменцијата на различен начин делува на луѓето. Едно лице може да почне да ја губи способноста да работи со пари или да донесува соодветни деловни одлуки уште во раната фаза, додека друго лице може да ги зачува тие способности многу подолго.

Меѓутоа, порано или подоцна, неговите способности ќе опаднат и лицето со деменција ќе биде неспособно само да донесува одлуки во врска со своите финансиски и правни работи.

Планирање однапред

Планирањето однапред може да им олесни на семејствата и негувателите да ги водат работите на лицето со деменција. Тоа исто така може да значи дека лицето со деменција може да учествува во планирањето и да се осигура дека неговите желби се спроведуваат така како што тоа лице би сакало.

Секогаш кога е тоа можно, побарајте совет додека лицето со деменција сè уште може да учествува во разговорот и додека е правно способно да потпишува било какви документи.

Прашања во врска со пари

Ако банковната сметка е на заедничко име, партнерот на лицето со деменција може да продолжи да работи со неа без притоа да биде потребно да се направат било какви промени. Меѓутоа, проблеми може да настанат ако лицето со деменција ја користи сметката на несоодветен начин или ако има сметка само на свое име. За да се избегнат тие тешкотии, лицето со деменција, додека е правно способно за тоа, може да овласти друго лице да работи со сметката. Важно е да се запомни дека овластувањето ќе биде неважечко ако лицето го направи кога веќе не е правно способно. Ако лицето не сака да се согласи со ваквите промени, можеби ќе помогне ако се посоветуваат со менаџерот на банката во врска со можното решение.

Планирањето однапред значи:

- Да се организираат заеднички потписи на сите финансиски сметки
- Да се разговара за идните финансиски работи со финансиски советник
- Да се уреди како и кога лицето со деменција ќе има пристап до своите финансии.

Кој може да помогне?

- Менаџерот на банката
- Овластен финансиски советник
- Адвокат
- Dementia Australia

Трајно овластување за застапување

Во повеќето држави и територии, лицето може да потпише документ наречен трајно овластување за застапување (enduring power of attorney) ако е правно способно во времето на потпишувањето. Трајното овластување за застапување е правен документ што му овозможува на назначеното лице да се грижи за финансиските работи на друго лице ако тоа лице стане неспособно само да се грижи за нив. Многу луѓе имаат направено трајно овластување за застапување без оглед на тоа дали се болни или им е поставена некаква дијагноза.

Исто така може да се направи и обично или општо овластување за застапување, но тоа е важечко само додека лицето е правно способно. Трајното овластување за застапување продолжува да важи сè до смртта на лицето, освен ако е отповикано.

Една од користите од трајното овластување за застапување е тоа што му овозможува на лицето со деменција да избере некој што ќе дејствува во негово име во врска со правните и финансиските работи кога тоа веќе нема да биде способно да го прави тоа само.

Планирањето однапред значи:

- Да се осигура дека лицето со деменција има можност да размисли да направи трајно овластување за застапување, ако веќе нема направено, веднаш откако ќе му биде поставена дијагнозата и додека е сè уште способно да го стори тоа
- Да се осигура дека семејството и негувателите исто така имаат направено свои трајни овластувања за застапување за да се обезбеди дека нивните работи ќе бидат добро водени во случај и тие да станат неспособни
- Да се има примерок од овластувањето и да се знае каде се чува тој.

National Dementia Helpline 1800 100 500

dementia.org.au

Кој може да помогне

- Адвокат
- Правно друштво (Law Society) или правен институт (Law Institute) или Службата за правна помош (Legal Aid)
- Јавниот застапник (Public Advocate) или јавниот старател (Public Guardian)
- Dementia Australia

Тестаменти

Тестаментот дава напатствија за тоа како да се подели имотот на покојното лице.

Тестаментот е правно важечки само ако лицето ги разбира неговите одредби, па затоа, ако лицето со деменција сака да направи тестамент или да го измени постојниот тестамент, многу е важно да го стори тоа додека сè уште е способно да потпишува документи.

Планирањето однапред значи:

- Да се има најнов тестамент
- Да се знае кој е извршителот на тестаментот и каде се чува тој

Кој може да помогне

- Адвокат
- Правно друштво или правен институт, или Службата за правна помош
- Dementia Australia

Донесување одлуки за медицинско застапување

Ако лицето со деменција ја загуби правната способност да донесува одлуки во врска со своето медицинско лекување, некој друг треба да ги донесува тие одлуки наместо него. Во повеќето држави и територии може да назначите некое лице во кое имате доверба да ги донесува тие одлуки. Ако не сте планирале однапред, законот во сите држави и територии овозможува определен суд да назначи некој да донесува одлуки наместо вас.

Има два вида на алатки што ќе ви помогнат да планирате однапред во врска со одлуките за медицинско лекување:

- Трајно овластување за застапување што ги опфаќа и здравствените работи. Тоа ви овозможува да назначите лице што ќе ве замени во донесувањето на одлуки во врска со лекувањето.
- Однапред даден налог (advance directive). Тоа е писмен документ што ги изразува вашите желби во врска со медицинското лекување.

Во некои држави и територии може да се користат други називи, но улогата на документот е речиси секаде иста.

Планирањето однапред значи:

- Да се осигура дека лицето со деменција има можност да направи трајно овластување за застапување што ги опфаќа и здравствените работи, или однапред даден налог
- Да се има примерок од документот и да се знае каде се чува тој.

Кој може да помогне

- Адвокат
- Правно друштво или правен институт, или Службата за правна помош
- Јавниот застапник или јавниот старател
- Dementia Australia

Старателство и водење на финансиските работи

Во повеќето држави и територии постои Одбор за старателство (Guardianship Board) или Суд за старателство (Guardianship Tribunal) што може да назначи старател или административно лице за водење на финансиските работи на лицето што веќе не е способно само да донесува одлуки. Ако има некој проблем во врска со управувањето со работите на лицето со деменција, или ако постојат несогласувања во врска со најдобрите интереси на лицето, може ќе треба да се размисли да се поднесе барање за назначување на старател или административно лице за водење на финансиските работи.

Може да се јавите во Dementia Australia за да поразговарате за тоа дали ќе биде потребно да се поднесе барање за назначување на старател или административно лице за водење на финансиските работи, и како да постапите во врска со тоа.

НАТАМОШНИ ИНФОРМАЦИИ

Dementia Australia нуди поддршка, информации, поучување и советување. Јавете се на Националната телефонска линија за помош при деменција на **1800 100 500**, или посетете го нашето место на интернет на **dementia.org.au**

За јазична помош телефонирајте во Преведувачката служба (Translating and Interpreting Service) на **131 450**

Early planning

This Help Sheet discusses ways to plan ahead and organise financial and legal affairs and lists people and organisations that can help.

Dementia affects people differently. One person may begin to lose the ability to handle money or make competent business decisions at an early stage, while another person may keep these skills much longer.

However, sooner or later their abilities will decline and the person with dementia will be unable to make their own decisions about their financial and legal matters.

Planning ahead

Planning ahead can make it easier for families and carers to manage the affairs of a person with dementia. It may also mean that the person with dementia can participate in the planning and make sure that their wishes are carried out in the way that they would like.

Wherever possible, get advice while the person with dementia can still participate in the discussion and is legally competent to sign any documents.

Money matters

If a bank account is in joint names, the partner of the person with dementia can continue to operate it without any change in arrangements. However problems can occur if the person with dementia uses the account inappropriately or has accounts in their name only. To avoid these difficulties the person with dementia can give authority, while legally competent, for another person to operate the account. It is important to remember that this authority will be invalid if completed when the person is no longer legally competent. If they are unwilling to agree to a change of arrangement it may be helpful to consult the bank manager about a possible solution.

Planning ahead means:

- Having joint signatures on all financial accounts
- Discussing future financial affairs with a financial adviser
- Arranging how and when the person with dementia will access their finances

Who can help?

- Bank manager
- Accredited financial adviser
- Solicitor
- Dementia Australia

Enduring Power of Attorney

In most States and Territories a person can sign a document called an enduring power of attorney if they are legally competent at the time of signing. An enduring power of attorney is a legal arrangement that enables a nominated person to look after the financial affairs of another person should they become unable to do so. Many people have enduring powers of attorney regardless of any illness or diagnosis.

An ordinary, or general, power of attorney is also available but is only valid while a person is legally competent. An enduring power of attorney continues until the person's death, unless revoked.

One of the benefits of having an enduring power of attorney is that it allows the person with dementia to choose someone to act on their behalf in legal and financial matters when they are no longer able to do so themselves.

Planning ahead means:

- Ensuring that the person with dementia has the opportunity to consider making an enduring power of attorney if they don't already have one, as soon as possible after diagnosis and whilst they have the capacity to do so
- Ensuring that family and carers also have their own enduring powers of attorney to ensure that their affairs are well managed in case they also become incapable
- Having a copy of the enduring power of attorney, and knowing where it is kept

National Dementia Helpline 1800 100 500

dementia.org.au

Who can help?

- Solicitor
- The Law Society or Institute, or Legal Aid
- The Public Advocate or Public Guardian
- Dementia Australia

Wills

A will gives instructions as to how the estate of a deceased person should be distributed.

A will is only legal if the person understands its implications, so it is essential that if the person with dementia wishes to make, or update their will, they do so while they are still competent to sign.

Planning ahead means:

- Having an up-to-date will
- Knowing who the executor is, and where the will is kept

Who can help?

- Solicitor
- The Law Society or Institute, or Legal Aid
- Dementia Australia

Decisions about medical treatment

If a person with dementia loses the legal capacity to make decisions about their medical treatment, someone else needs to make those decisions for them. In most States and Territories a trusted relative or friend can be appointed to make these decisions. If this has not been put in place, the law in every State and Territory allows a particular court to appoint someone to make decisions on behalf of the person with dementia.

Two types of tools are available to help plan ahead for decisions about medical treatment:

- An enduring power of attorney covering health matters. This allows the person with dementia to appoint a person to be a substitute decision-maker for medical decisions
- An advance directive. This is a written document expressing the wishes of the person with dementia about medical treatment

Different names may be used in some States and Territories, but the function of the document is much the same.

Planning ahead means:

- Ensuring the person with dementia has the opportunity to make an enduring power of attorney covering health matters or an advance directive
- Having a copy of the document, and knowing where it is kept

Who can help?

- Solicitor
- The Law Society or Institute, or Legal Aid
- The Public Advocate or Public Guardian
- Dementia Australia

Guardianship and Administration

In most States and Territories there is a Guardianship Board or Tribunal that can appoint a guardian or administrator for a person who is no longer able to make decisions for themselves. If there are problems dealing with the affairs of the person with dementia, or there is conflict about the person's best interests, an application for the appointment of a guardian or administrator may need to be considered.

Dementia Australia can be contacted to discuss whether an application to appoint a guardian or administrator may be needed, and how to go about it.

FURTHER INFORMATION

Dementia Australia offers support, information, education and counselling. Contact the National Dementia Helpline on **1800 100 500**, or visit our website at dementia.org.au

For language assistance phone the Translating and Interpreting Service on **131 450**